

Spišský Štiavnik

Matúš Hudák – Miroslav Števík a kol.

- Zostavili: Matúš Hudák, Miroslav Števík
- Zodpovedný redaktor: Bc. Mária Kleinová
- Autorský kolektív: PhDr. Martin Furmanik, PhD.; Mgr. Erika Gibalová; Mgr. Michaela Haviarová, PhD.; Mgr. Matúš Hudák; Mgr. Vladimír Hudzík; Mgr. Tomáš Janura, PhD.; Mgr. Peter Kočan; Mgr. Tomáš Kopták, PhD.; Ing. Zuzana Krempaská; Mgr. Denis Kuzl; Luboslav Maľučký; Marcel Šavel; Mgr. Miroslav Števík; Mgr. Kamil Švaňa, PhD.; Mgr. Juraj Timura; Mgr. Maciej Wawrzczak
- Recenzenti: Prof. PhDr. Jozef Bátora, DrSc.; Prof. Martin Sabol, PhD.; Mgr. Marián Uličný, PhD.
- Jazykové korektúry: Mgr. Zuzana Pavlisová, PhD.
- Grafická úprava: Michal Hricko – mh2
- Tlač: Kásico a. s., Bratislava
- Fotografia na obálke: Marek Kopnický
- Náklad: 1 000 ks
- Vydanie: prvé
- Vydal: Obec Spišský Štiavnik
- ISBN 978-80-570-3211-3

Príroda

Geológia /12

Zuzana Krempaská

Klimatické pomery /22

Denís Kuzl

Flóra /38

Erika Gibalová

Archeológia

Ojedinelé stopy mezolitického a novovekého osídlenia na polohe Spišský Štiavnik-Sedliská vo svetle kamenných nálezov /48

Maciej Wawrzczak

Nové nálezy z doby rímskej z katastra obce Spišský Štiavnik /54

Kamil Švaňa

Archeologické lokality v katastri obce Spišský Štiavnik v kontexte Spiša /58

Matúš Hudák, Juraj Timura

Zaniknuté mužské cistercké Opátstvo Preblahoslavenej Panny Márie v Spišskom Štiavniku /70

Tomáš Kopták

Stredoveké dejiny

K dejinám cisterckého kláštora v Spišskom Štiavniku do roku 1530 /86

Miroslav Števík

Stredoveké dejiny Spišského Štiavnika (do roku 1526) /126

Miroslav Števík

Novoveké dejiny

**Novoveké dejiny Spišského Štiavniku
(1526 - 1848) /162**

Vladimír Hudzík, Miroslav Števík

Kaštieľ v Spišskom Štiavniku /250

Michaela Haviarová, Tomáš Janura

**Novšie dejiny Spišského Štiavniku
(1848 - 1918) /262**

Vladimír Hudzík, Miroslav Števík

Dejiny obce po roku 1918

**Vo víre spoločenských premien
(1918 - 1948) /322**

Martin Furmaník

Spišský Štiavnik v rokoch 1948 - 1989 /364

Matúš Hudák

Spišský Štiavnik po roku 1989 /406

Matúš Hudák

**Dobrovoľný hasičský zbor Spišský
Štiavnik /444**

Marcel Šavel

Šport v Spišskom Štiavniku /456

Ľuboslav Maľučký

Etnografia

**Etnografický výskum života obce Spišský
Štiavnik z hľadiska bývania, pracovného
života, zvykov a tradícií /478**

Peter Kočan

Osobnosti Spišského Štiavniku /500

Matúš Hudák, Vladimír Hudzík

.....
Resume /510

Autori /524

Kniha je základom poznania,
učiteľkou vekov, vládkyňou ducha.

Seneca

Bc. Mária Kleinová

starostka obce Spišský Štiavnik

Milí spoluobčania, rodáci, priatelia,

jednu takú učiteľku vekov mám možnosť vám predstaviť. Knihu o našej spoločnej histórii obce Spišský Štiavnik, ktorý v roku 2023 oslávi 800. výročie svojho vzniku. História obce Spišský Štiavnik sa písala v časoch jej najväčšieho rozmachu, ale i v časoch poznačených biedou, cholerou a vojnami.

A práve ten posledný rok – 2020 – napísal nové, doteraz nepoznané príbehy. Zmenil znenazdajky zaužívané deje, postupy či doterajší spôsob života. Vniesol do našich dní strach, nepokoj, opatrenia, obmedzenia a usmernenia. Dôvodom je pandémia choroby s názvom covid-19. Nastalo obdobie, ktoré bolo pre nás škola i rozsiahlou skúškou pokory, trpezlivosti a spolupatričnosti. Priniesla mnohé zmeny predovšetkým v myslení ľudí. Zistili sme, že napriek maximálnej snahe dodržiavať hygienické predpisy a nariadenia sa nám ťažko darí prekonať tichého, no zákerného nepriateľa, ktorý nám berie slobodu, možnosť plnohodnotne pracovať, vzdelávať sa, ale čo je najhoršie, berie si aj životy – predovšetkým starších ľudí, ktorí sú v jej ponímaní najzraniteľnejší. Realitou Vianoc i začiatku roku 2021 je tvrdý lockdown, počas ktorého sa nemôžeme stretnúť, povedať si pár úprimných slov do nového roku, nemôžeme objat svojich najdrahších. Takúto situáciu vnímame prostredníctvom médií na Slovensku i po celom svete.

Aj toto ťažké obdobie ovplyvnilo vydanie našej publikácie. My sme však napriek tomu nepoľavili a rozhodli sme sa, že snahu a myšlienku uviesť do života túto knihu dotiahneme do úspešného konca, aj keď prevažne na základe elektronickej komunikácie. Na tomto diele sa podieľal pri spracovaní jednotlivých kapitol erudovaný kolektív, ktorý pracoval s obrovským nasadením, veľkou zodpovednosťou, odbornosťou a optimizmom, s využitím všetkých dostupných poznatkov aj z posledného výskumu, ktorý bol zrealizovaný v lete 2020 v našom Kostole Narodenia Panny Márie.

Obec Spišský Štiavnik si zaslúži takúto rozsiahlu monografiu, a to nielen z dôvodu, že patrí v širokom okolí medzi najstaršie,

ale aj preto, že bola vždy centrom vzdelanosti, kultúry a bádania v rôznych vedných odboroch. Od svojho založenia rádom cisterciánov, ktorého poslaním bolo okrem hlbokej nábožnosti a pracovitosti šírenie umenia, vzdelania, spevu a hudby patrila Spišský Štiavnik vždy k tým, ktoré vzbudzovali rešpekt medzi susednými obcami. Chcem sa z úprimného srdca poďakovať kolektívu autorov za toto významné dielo, ktoré je vlastne po 94 rokoch druhou historickou monografiou v dejinách našej obce. Tou prvou sú *Dejiny Štiavnického opátstva na Spiši*. Veľkolepá a rozsiahla publikácia napísaná naším rodákom, vdp. Jánom Venckom, historikom Spiša. Autor pracoval v úplne iných podmienkach a pri využití úplne iných zdrojov, ako sám píše: „Náhodou sa stalo, že pôvodca, rodom Štiavničan, ako kaplán kubašský pre dlhšiu nemoc prinútený som bol v rokoch 1898 – 1901 v otcovskom dome v Štiavniku sa zdržovať. Mal som sa čím viac pohybovať v prírode. I pochodil som celé okolie mne od detinstva miloznáme, no po predbežnom rozličnom historiefilskom čítaní už s myslou zvedavou na všetko! Mal som času rozlúštiť záhadné slovenské názvy honov: hlodakovec, trubačovec, tobošky, nemecký jarek. Petroceho marníka dolka, devčá dolina, hľadanské, Jankovce, Ždiary atď. Pri tom presvedčil som sa o pravde, že k dôkladnému poznaniu etnografických, historických pamiatok slovenského ľudu potrebná je znalosť jazyka slavianskeho! Zimný čas použil som k tomu, že som s privolením biskupa Smrečányho, úplne porozhadzovaný kaštieľsky archív usporiadal – doma, kam mi na dvoch vozoch dovezli asi osem tisíc starých a novších listín so storočným prachom na veľký strach mojej drahej matky.“ (Vencko, J.: *Dejiny štiavnického opátstva na Spiši*. 1927, s...) Z jeho knihy čerpali mnohí historici. V podstate aj členovia kolektívu autorov súčasnej monografie pri spracovávaní kapitoly o dejinách obce ju len doplnili o najnovšie poznatky od čias jej vydania v Ružomberku v júli 1927.

Monografia, ktorú držíte v rukách, je obsahom i rozsahom faktografických údajov, ako i publikáciou početnej fotodokumentácie úplne odlišná. Avšak hlavným cieľom autorov, rovnako ako zámerom pána farára Vencka, bolo priblížiť a oživiť históriu, ktorá je hlavne pre najmladšiu generáciu nepoznaná. Doplniť ju však o novšie či neskôr objavené fakty a dať možnosť dostať sa v akejsi kocke historických a spoločenských súvislostí k informáciám, ktorých rozsah je v skutočnosti nepredstaviteľný.

Nášmu rodákovi, pánovi farárovi Jánovi Venckovi, obec venovala z vďaky a úcty k nemu a jeho práci aj bustu na rodný dom už v roku 1969.

A dnes, spolu s kolektívom autorov a vedením obce Spišský Štiavnik, chceme práve Jánovi Venckovi venovať túto monografiu z úcty k jeho životu a dielu, ktoré nemá obdoby, keďže sa sám nikdy za historika nepovažoval. A tak v zmysle jeho slov, publikovaných v úvode jeho knihy: „historia je svedok časov, svetlo pravdy, životnej pamäti a posol starobylosti,“ nasledovne má vždycky vyznať pravdu, ináč keby krivo svedčila o minulosti, spreneverila by sa svojej úlohe, historia – dľa tohože – je aj, učiteľkou života,“ a čo taká povinná je na svetlo vynosiť nielen vznešené skutky, povzbudzujúce potomstvo k nasledovaniu, lež i chybné a podlé činy, aby karhajúc ich dala výstrahu pred nimi,“ veríme, že sme naplnili práve ich podstatu a v tejto publikácii nájdete všetko dôležité a zaujímavé, čo bude slúžiť na odovzdávanie dedičstva našich otcov ďalším generáciám.

V súvislosti s publikáciami o našej obci by som chcela ešte vyzdvihnúť pohnútku a nadšenie nášho bývalého kronikára obce, pána Jána Slivku, ktorý obecnú kroniku písal takmer 50 rokov. V roku 2007 vydal monografickú knižočku pod názvom *Spišský Štiavnik*. S využitím zápisov, faktov z obecnej kroniky a svojich spomienok ňou chcel tiež priblížiť život a prácu našich predkov.

Chcem sa úprimne a z celého srdca poďakovať celému autor-skému tímu, ako aj všetkým tým, ktorí sa akýmkoľvek spôsobom podieľali na úspešnom vydaní tejto knihy. Tiež chcem popriať všetkým vám, ktorí v knihe objavíte seba a možno svojich príbuzných či priateľov, ktorí už medzi nami nie sú, pekné zážitky a spomienky a tiež podnietenie hrdosti na svoju obec.

Obec je domov, je útočisko, istota a tiež miesto návratov. Je len na nás, aby sme spoločným úsilím, prácou pri jej zveľadovaní, zachovávaním tradícií, zvykov a najmä bohatého duchovného dedičstva zabezpečovali jej rast a napredovanie.

No a čo dodať na záver? Buďme zdraví! Nech súčasná epidemická situácia čím skôr zostane len nepříjemnou spomienkou, ktorá nás však naučila pozeráť na záujmy toho druhého a vážiť si to, čo máme. Nech patrónka našej obce, Panna Mária, dodá potrebnú silu do všetkých našich spoločných diel. Aby sme boli šťastní, slobodní, usmievali sa na seba, venovali sa tomu, čo nás baví. Aby bolo pozametané pred každým prahom a na stole nikdy nechýbal chlieb. Verím, že táto monografia si nájde miesto nielen vo vašej knižnici, ale predovšetkým vo vašom srdci.